

Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programının Etik Bilinç Geliştirme Açısından Öğretmen Görüşlerine Dayalı Olarak Değerlendirilmesi¹

Mine KILINÇ² & Ali ERSOY³

Özet: Bu araştırmanın amacı, hayat bilgisi dersi öğretim programında etik konusuna ilişkin belirlenen kazanımlar, kişisel nitelikler ve değerler ile yaşam becerilerinin etik bilinç geliştirme yeterliliğine ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerini belirlemektir. Bu araştırma, tarama türünde betimsel bir çalışmadır. Araştırmanın çalışma gurubunu 2009-2010 öğretim yılında Malatya il merkezindeki ilkokullarında 1-3. sınıflarda görevli 437 sınıf öğretmeni oluşturmaktadır. Veriler araştırmacılar tarafından geliştirilen anketle toplanmıştır. İki bölümden oluşan anketin, birinci bölümde, öğretmenlerin kişisel özelliklerini içeren üç soru; ikinci bölümünde etik konusyla ilgili 23 madde bulunmaktadır. Verilerin analizinde, araştırmanın amaçları doğrultusunda betimsel istatistik tekniklerinden yüzde, frekans ile parametrik olmayan istatistiksel tekniklerden khi-kare bağımsızlık testi kullanılmıştır. Maddelerin yorumlanmasında anlamlılık düzeyi .05 olarak benimsenmiştir. Araştırma sonucuna göre, sınıf öğretmenlerinin çoğunluğu hayat bilgisi dersi öğretim programında etik konusunda belirlenen kazanım, kişisel nitelikler ve değerler ile yaşam becerilerinin etik bilinç geliştirme bakımından *yeterli* olduğunu düşünmektedir.

Anahtar Kelimeler: Etik, etik bilinç, hayat bilgisi dersi, ilköğretim, sınıf öğretmeni

Abstract: *Evaluation of the Life Studies Curriculum Based on Teachers' Opinions in Terms of Development of Ethical Awareness:* The aim of this study was to determine the views of classroom teachers about the adequacy of the objectives, personal qualities and values, and life skills covered in life studies curriculum in terms of development of ethical awareness. The study was designed as a descriptive survey. The study sample consisted of 437 classroom teachers teaching grades 1, 2, and 3 in 2009-2010 school year in central Malatya, Turkey. The data were collected by means of a questionnaire developed by the researchers. In the first part of the questionnaire, there were three questions about the personal characteristics of classroom teachers and there were 23 items about ethics in the second part. In accordance with the objectives of the study, the data were analyzed using descriptive statistics techniques, frequency and percentage, and a non-parametric statistical technique, chi-square independence test. The significance level determined in interpretation of the data was .05. The results showed that the majority of the classroom teachers thought the objectives, personal qualities and values, and life skills covered in life studies curriculum were adequate in terms of development of ethical awareness.

Keywords: Ethics, ethical awareness, life studies course, primary education, classroom teacher

Giriş

Günlük yaşamda gösterilen davranışların bazen etik olup olmadığı tartışılmaktadır. Örgün eğitim kurumlarının eğitim programlarına etik derslerinin ya da var olan derslere etik konularının eklendiği görülmektedir. İlkokulun ilk üç sınıfında etik konuları daha çok hayat bilgisi dersinde yer almaktadır. Bu sınıflarda verilecek etik eğitiminin daha işlevsel olacağı vurgulanmaktadır. Bu nedenle, hayat bilgisi dersi öğretim programı kapsamında gerçekleştirilen etik eğitiminin öğrencilerde etik bilinç geliştirilmesinin öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi önemli bir gerekliliktir. Bu bağlamda etik ve etik bilinç kavramları tanımlanarak okulda etik eğitimi ve hayat bilgisi dersi öğretim programının etik bilinç geliştirmedeki rolü açıklanmıştır.

Etik, insanın toplumsal ve kişisel yaşamındaki ahlaki sorunları ele alıp incelemektir (Akarsu, 1998). Etik, ne yapılması gerektiğini düşünürken başkalarının haklarını ve çıkarlarını dikkate almayı gerektirir (Haynes, 2002). Sıklıkla ahlak ile etik birbiri yerine kullanılan kavramlardır. Örneğin, Kohlberg'in ahlaki gelişiminde, kişilere saygı gösterme ilkesi ahlaki alanı tanımlar. Kişinin eylemleri kendi yapılandığı ilkeleriyle ne kadar tutarlı olursa, kişi o kadar etikdir (Haynes, 2002). Bir eylemi etik olarak değerlendirmede temel ölçütlerden biri eylemin bilinçli yapılmasıdır. Bilinç, insanın kendisini ve çevresini

¹ Bu çalışma Mine Kılınç tarafından hazırlanan Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programının Etik Bilinç Geliştirme Açısından Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

² Sınıf Öğretmeni, Milli Eğitim Bakanlığı, Malatya

³ Doç. Dr., Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü, Eskişehir, alersoy@anadolu.edu.tr

Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programının Etik Bilinç Geliştirme Açısından Öğretmen Görüşlerine Dayalı Olarak Değerlendirilmesi

tanıma yeteneği (Türk Dil Kurumu [TDK], 2012) olarak tanımlanırsa; etik bilinç, etik duyarlılığın bir karakteristiği olarak düşünülebilir. Etik bilinç için herhangi bir süreçte etik sorunlar oluşturabilecek durumların, eylemlerin, davranışların farkında olmak denilebilir. Burada şu sorular sorulabilir: Etik bilinç geliştirilebilir mi? Geliştirilirse eğitimin rolü nedir? Etik bilinç geliştirmeye ilişkin araştırma sonuçları farklılıklar içermektedir. Örneğin kimi araştırmalar, etik duyarlılığın öğrenilebilir ve öğretilebilir bir beceri olduğunu (Löfström, 2012); etik karar vermede etik dersinin etik farkındalık ve karşılaştırma yapmada olumlu sonuçlar verdiğini belirtmektedir. Bunun tam tersi olarak etik eğitimin bireylerin tutumları üzerinde çok az etkisinin olduğu da bulunmuştur (McDonalt ve Donleavy, 1995). Bu farklı sonuçlar kültürel, geleneksel ve dinî farklılıklarla açıklanabilir. Ancak etik bilinç geliştirmede etik eğitiminin, okullardaki uygulamaların ve öğretim programlarının farkındalık oluşturma açısından katkı sağladığı göz ardı edilmemelidir. Bu bağlamda okullar çocuklar için temel bilgi ve becerilerin kazanıldığı tutum ve değerlerin olduğu ve yaşandığı kurumların başında gelmektedir (Öztürk ve Dilek, 2005). Özellikle değer eğitimi bakımından ergenlik öncesi dönemdeki eğitim kurumları yaşamsal önemdedir. Çünkü, on üç yaşına kadar oluşan algı ve tutumların değişmesi zorlaşmakta (Ülgen, 1997); kişilik ve etik bilinç bu yaşlarda oluşmaya başlamaktadır. Ortaöğretimdeki bir öğrencinin etik ve ahlakla ilgili öğreneceği çok az şey kalmaktadır (Bridge, 2003; Resnik, 2004). Bu nedenle çocuklarda etik bilinç geliştirmede ilkokuldaki öğretim programlarının işlevsel bir önemi olduğu görülmektedir.

Okul, öğrenmelerin temel araçlarından biri olan öğretim programı, bir ders için öğrencinin ulaşacağı amaçları, amaçların kapsadığı kazanımları, kazanımlar için düzenlenecek eğitim durumlarını ve kazanımların ne derece kazandırıldığını ortaya koyacak sınav durumlarını içeren öğeler bütünüdür (Senemoğlu, 2005). İlkokuldaki öğretim programlarından biri de hayat bilgisi dersi öğretim programıdır [HBDÖP]. Hayat bilgisi dersi toplu öğretim yaklaşımına dayalı olarak çocukların hem kendilerini hem de içinde yaşadıkları toplumu ve dünyayı tanımaları için tasarlanmış (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 2009) ilkokulun ilk üç sınıfında okutulan bir derstir. Bu ders, çocuğun sosyal gelişimine olanak sağlamanın yanında yaşam, deneme, gözlem ve bir iş dersidir (Güngördü, 2002). Hayat bilgisi dersinde Binbaşıoğlu'na (2003, 36) göre, “çocuklara bilgiden çok iyi yaşayış, iyi tutum ve iyi davranışlar kazandırılmasına önem verilmektedir.” Programda çocukların temel yaşam becerilerinin yanında, olumlu kişisel nitelikler geliştirmeleri amaçlanmış, bunun için programdaki temalarla bütünleştirilecek kazanımlar oluşturulmuştur (MEB, 2009). İlkokulda etik konusunun yoğun olarak hayat bilgisi dersiyle ilişkili olduğu ve burada kazanılacak etik bilincin sonraki sınıflara temel oluşturabileceği açıktır.

Hayat bilgisi dersi okula yeni başlayan çocuğun bir “bütün” halinde gelişmesini sağlayan ilk derstir. Bu nedenle çocuğun algı, dikkat, tasarım, bellek ve akıl yürütme gibi yetenekleri bu derste gelişebilmektedir (Binbaşıoğlu, 2003). HBDÖP’de insan; biyolojik, psikolojik, sosyal ve kültürel yönleriyle bütüncül olarak ele alınmıştır. Bu kapsamda, “birey”, “toplum” ve “doğa” olmak üzere üç ana öğrenme alanı belirlenerek özellikle benimsenen toplu öğretim yaklaşımının da bir gereği olarak, bu öğrenme alanlarını aynı anda kuşatabilen üç tema belirlenmiştir. Temalar, “Okul Heyecanım”, “Benim Eşsiz Yuvam” ve “Dün, Bugün, Yarın” olarak kararlaştırılmıştır. Programda çocukların temel yaşam becerilerinin yanı sıra, olumlu kişisel nitelikler geliştirmeleri amaçlanmıştır. Ayrıca çocukların sosyal bilgiler, fen ve teknoloji derslerine temel oluşturacak nitelikte bilgilere de sahip olmaları beklenmektedir. Dolayısıyla programda bu öğeler belirlenen temalarla bütünleştirilecek şekilde “kazanımlar” oluşturulmuştur (MEB, 2009, 11). Böylece çocuğun çevresine başarılı ve olumlu bir şekilde uyum sağlaması amaçlanmıştır. HBDÖP’de üç temanın yanı sıra kazanımlar, yaşam becerileri ile kişisel nitelikler ve değerler kapsamında da etik konusuna yer verilmiştir. Hayat bilgisi dersinde etik tanımında olan iyi yaşayış, iyi tutum ve iyi davranışların kazandırılması öngörülmüştür. Etik konusunun ilkokulun ilk üç yılında daha çok hayat bilgisi dersinde yer almasına karşın bu konuda yapılmış çok az sayıda araştırma bulunmaktadır.

Bu araştırmanın amacı, HBDÖP’de etik konusuna ilişkin belirlenen kazanımlar, kişisel nitelikler ve değerler ile yaşam becerilerinin etik bilinç geliştirme yeterliliğine ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerini belirlemektir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Hayat bilgisi dersi öğretim programında etik konusuna ilişkin belirlenen kazanımlar, kişisel nitelikler ve değerler ile yaşam becerilerinin etik bilinç geliştirme yeterliliğine ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşleri nelerdir?
2. Hayat bilgisi dersi öğretim programında etik konusuna ilişkin belirlenen kazanımlar, kişisel nitelikler ve değerler ile yaşam becerilerinin etik bilinç geliştirme yeterliliğine ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşleri;

- eğitim durumuna,
- meslekteki hizmet süresine ve
- okutulan sınıf düzeyine göre farklılık göstermekte midir?

Yöntem

Araştırma Deseni

Bu araştırmada HBDÖP'nin etik bilinç geliştirme açısından öğretmen görüşlerine dayalı olarak değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu nedenle araştırma, tarama türünde betimsel olarak desenlenmiştir (Cebeci, 2002).

Çalışma Grubu

Çalışma gurubu 2009-2010 öğretim yılında Malatya İli merkezindeki ilkokullarda 1-3. sınıflarda görevli toplam 768 sınıf öğretmenden oluşmaktadır. Bu öğretmenlerden seçilen 541 öğretmene ulaşılmış ve 437 anket değerlendirmeye alınmıştır. Çalışmadaki öğretmenlerinin %12,6'sı 10 yıl ve daha az; %38,9'u 11-20 yıl ve %48,5'i 21 yıl ve üzerinde hizmet süresine sahiptir. Buna göre öğretmenlerin yaklaşık yarısı (%48,5) 21 yıl ve üzerinde görev yapmaktadır. Öğretmenlerin eğitim durumlarına bakıldığında %46'sı eğitim enstitüsü; eğitim ön lisans/eğitim yüksekokulu mezunu; %37,3'ü dört yıllık bölüm mezunu; %16,7'si eğitim fakültesi sınıf öğretmenliği programı mezunudur. Ayrıca katılımcı öğretmenlerin %32,3'ü 1. sınıfı; %34,7'si 2. sınıfı; %33'ü ise 3. sınıfı okutmaktadır.

Veri Toplama Aracı

Veriler araştırmacılar tarafından geliştirilen *Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nın Etik Bilinç Geliştirme Açısından Öğretmen Görüşlerine Dayalı Olarak Değerlendirilmesi* adlı anketle toplanmıştır. İki bölümden oluşan anketin, birinci bölümde, öğretmenlerin kişisel özelliklerini içeren üç soru; ikinci bölümünde etik konusuyla ilgili 23 madde bulunmaktadır. Bu amaçla HBDÖP'de etik konusuyla ilgili 12 kazanım, 14 kişisel nitelikler ve değerler ile 14 yaşam becerilerinden oluşan 40 maddelik taslak anket hazırlanmıştır. Anketteki maddeler "*Oldukça Yetersiz, Yetersiz, Kararsızım, Yeterli, Oldukça Yeterli*" seçenekleri biçiminde beşli derecelendirilmiştir. Oluşturulan taslak anket uzman görüşüne sunulmuş ve dönütler doğrultusunda ankette düzeltmeler yapılmıştır. Burada taslak anketteki birbiriyle aynı olan 17 madde çıkarılıp madde sayısı 23'e indirilerek ankete son hali verilmiştir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırma verilerinin analizi 437 anket üzerinden gerçekleştirilmiştir. Verilerin analizinde, araştırmanın amaçları doğrultusunda betimsel istatistik tekniklerinden yüzde, frekans ile parametrik olmayan istatistiksel tekniklerden khi-kare bağımsızlık testi kullanılmıştır. "Khi-kare bağımsızlık testi ile iki değişken arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığı ya da bir değişkene ilişkin verilerin diğer değişkenin farklı düzeylerine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği istatistiksel olarak test edilir" (Ural ve Kılıç, 2006, 264). Khi-kare bağımsızlık testi analiz değerlerinin hesaplanmasında, her gözenek için beklenen değer hiçbir zaman sıfır olmaması gerekir. Ayrıca beklenen değeri 5'ten küçük gözenek sayısı %20'yi aşıyorsa ilgili satır ya da sütun düzeylerinde mantıklı birleştirme yapılır (Büyüköztürk, 2005). Bu araştırmada tüm değişkenlerde sütun, meslekteki hizmet süresi ve eğitim durumu değişkenlerinde hem sütun hem de satırlarda birleştirme yapılarak analiz yinelenmiştir. Bu durumda "*Yetersiz, Kararsızım, Yeterli*" biçiminde üçlü olarak yeniden derecelendirme yapılmıştır. Meslekteki hizmet süresi değişkeni "*10 yıl ve daha az, 11-20 yıl, 21 yıl ve üzeri*" olarak, eğitim durumu değişkeni ise, iki yıl eğitim veren enstitü/yüksekokul mezunları (Eğitim enstitüsü-eğitim ön lisans/Eğitim yüksekokulu), dört yıl eğitim veren fakülte mezunları (Lisans tamamlama programları-Dört yıllık yüksekokul/Fakülte) ve Eğitim fakültesi sınıf öğretmenliği programı mezunları olarak değiştirilmiştir. Maddelerin yorumlanmasında anlamlılık düzeyi .05 olarak benimsenmiştir.

Bulgular ve Yorumlar

HBDÖP'nin Etik Bilinç Geliştirme Yeterliliğine İlişkin Bulgular

Sınıf öğretmenlerinin, HBDÖP'de etik konusuyla ilgili kazanım, kişisel nitelikler ve değerler ile yaşam becerilerinin etik bilinç geliştirme yeterliliğine ilişkin ankette yer alan maddelere verdikleri yanıtlardan elde edilen verilerin frekans ve yüzde dağılımı Tablo 1'de gösterilmiştir.

Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programının Etik Bilinç Geliştirme Açısından Öğretmen Görüşlerine Dayalı Olarak Değerlendirilmesi

Tablo 1: Sınıf Öğretmenlerinin Ankette Yer Alan Maddelere İlişkin Görüşlerinin Dağılımı

Maddeler	Yetersiz		Kararsızım		Yeterli	
	f	%	f	%	f	%
Kazanımlar						
1.Okulda arkadaşlarının sergiledikleri davranışların etik olup olmadığını fark eder	54	12,4	36	8,2	347	79,4
2.Ailesinde etik değerlere ne kadar önem verildiğini gözlemler	54	12,4	103	23,6	280	64,1
3.Akrabaları arasında etik değerlere ne kadar önem verildiğini gözlemler	64	14,6	113	25,9	260	59,5
4.Kendisinin etik olmayan davranışlarını fark eder	49	11,2	55	12,6	333	76,2
5.Arkadaşlarının etik olmayan davranışlarını fark eder	29	6,6	39	8,9	369	84,4
6.Yakın çevresinde etik değerlere ne kadar önem verildiğini gözlemler	58	13,3	94	21,5	285	65,2
7.Etik davranışların güven duygusunu nasıl güçlendirdiğini açıklar	73	16,7	116	26,5	248	56,8
8.Etik olmayan davranışların güven duygusunu nasıl zedelediğini açıklar	77	17,6	102	23,3	258	59
Kişisel nitelikler ve değerler						
9.Etik değerleri bilir	47	10,8	34	7,8	356	81,5
10.Hayatında, etik değerlere önem verir	58	13,3	74	16,9	305	69,8
11.Etik davranışların güven artırıcı olduğunu bilir	40	9,2	90	20,6	307	70,3
12.Etik davranışların farkında olur	37	8,5	49	11,2	351	80,3
13.Ailesinde sergilenen etik değerleri fark eder	40	9,2	80	18,3	317	72,5
14.Akrabaları arasında sergilenen etik değerleri fark eder	51	11,7	94	21,5	292	66,8
15.Etik değerleri fark eder	45	10,3	54	12,4	338	77,3
16.Etik davranışları fark eder	42	9,6	49	11,2	346	79,2
Yaşam becerileri						
17.Tercihlerinde etik değerleri ön plana çıkarır	72	16,5	105	24	260	59,5
18.Zor durumlarda bile etik davranışlar sergiler	89	20,4	155	35,5	193	44,2
19.Etik olmayan davranışlarla mücadele eder	89	20,4	124	28,4	224	51,3
20.Yanlılık (yaş, cinsiyet, ırk ayrımı) içermeyen davranışlar sergiler	72	16,5	110	25,2	255	58,4
21.Farklı sosyal, kültürel ve dini gruplara ait kişileri yargılamadan kabul ederek, onlarla etkileşimde bulunur	69	15,8	99	22,7	269	61,6
22.Engelli bireyleri yargılamadan kabul ederek, onlarla etkileşimde bulunur	53	12,1	73	16,7	311	71,2
23.Günlük yaşantısında etik davranışlar sergiler	60	13,7	75	17,2	302	69,1

Tablo 1'e göre, sınıf öğretmenleri HBDÖP'deki kazanımların etik bilinç geliştirmesine ilişkin en çok, arkadaşlarının etik olmayan davranışlarını fark eder (%84,4); en az ise, etik davranışların güven duygusunu nasıl güçlendirdiğini açıklar (%56,8) maddelerini yeterli görmektedir. Yetersiz görüşü ise en çok, etik olmayan davranışların güven duygusunu nasıl zedelediğini açıklar (%17,6); en az, arkadaşlarının etik olmayan davranışlarını fark eder (%6,6) maddelerine belirtilmiştir. Öğretmenler kişisel nitelikler ve değerlerde yeterli görüşünü en çok, etik değerleri bilir (81,5); en az ise, akrabaları arasında sergilenen etik değerleri fark eder (%66,7) maddelerinde düşünmektedir. Yetersiz görüşü en çok hayatında etik değerlere önem verir (%13,3); en az ise, etik davranışların farkında olur (%8,5) maddeleridir. Yaşam becerilerinde yeterli görüşü en çok, engelli bireyleri yargılamadan kabul ederek, onlarla etkileşimde bulunur (%71,2); en az ise, zor durumlarda bile etik davranışlar sergiler (%44,2) maddeleridir. Yetersiz görüşü en çok, %20,4 ile zor durumlarda bile etik davranışlar sergiler ve etik olmayan davranışlarla mücadele eder maddeleriyken; en az ise, engelli bireyleri yargılamadan kabul ederek, onlarla etkileşimde bulunur (%12,1) maddesidir. Öğretmenler genel olarak, HBDÖP'yi kazanımlar, kişisel nitelikler ve değerler ile yaşam becerileri açısından etik bilinç geliştirmede yeterli görmektedir.

Kazanımların Etik Bilinç Geliştirme Yeterliliğine İlişkin Mesleki Hizmet Süresi Değişkeni Bulguları

Sınıf öğretmenlerinin, HBDÖP'deki etik ile ilgili kazanımların etik bilinç geliştirme yeterliliğine ilişkin görüşlerinin mesleki hizmet süresi değişkenine bağlı bulguları Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2: Sınıf Öğretmenlerinin HBDÖP'deki Etik ile İlgili Kazanımların Etik Bilinç Geliştirme Yeterliliğine İlişkin Görüşlerinin Mesleki Hizmet Süresi Değişkenine Göre İncelenmesi

Maddeler	MHS*	Yetersiz	Kararsız	Yeterli	Toplam	X ²	df
Kazanımlar							
1. Okulda arkadaşlarının sergiledikleri davranışların etik olup olmadığını fark eder	10 yıl ve daha az	14,5	10,9	74,6	100	,742 -	4
	11-20 yıl	13,3	10	76,7	100		
	21 yıl ve üzeri	11,6	7,2	81,2	100		
	Toplam	12,4	8,2	79,4	100		
2. Ailesinde etik değerlere ne kadar önem verildiğini gözlemler	10 yıl ve daha az	18,2	30,9	50,9	100	,077 -	4
	11-20 yıl	13,3	28,9	57,8	100		
	21 yıl ve üzeri	11	20,5	68,5	100		
	Toplam	12,4	23,6	64	100		
3. Akrabaları arasında etik değerlere ne kadar önem verildiğini gözlemler	10 yıl ve daha az	25,5	32,7	41,8	100	,037+	4
	11-20 yıl	11,1	27,8	61,1	100		
	21 yıl ve üzeri	13,7	24	62,3	100		
	Toplam	14,6	25,9	59,5	100		
4. Kendisinin etik olmayan davranışlarını fark eder	10 yıl ve daha az	21,8	5,5	72,7	100	,018+	4
	11-20 yıl	8,9	18,9	72,2	100		
	21 yıl ve üzeri	9,9	12	78,1	100		
	Toplam	11,2	12,6	76,2	100		
5. Arkadaşlarının etik olmayan davranışlarını fark eder	10 yıl ve daha az	7,3	10,9	81,8	100	,731 -	4
	11-20 yıl	5,6	5,6	88,8	100		
	21 yıl ve üzeri	6,8	9,6	83,6	100		
	Toplam	6,6	8,9	84,5	100		
6. Yakın çevresinde etik değerlere ne kadar önem verildiğini gözlemler	10 yıl ve daha az	27,3	23,6	49,1	100	,001+	4
	11-20 yıl	5,6	28,9	65,5	100		
	21 yıl ve üzeri	13	18,8	68,2	100		
	Toplam	13,3	21,5	65,2	100		
7. Etik davranışların güven duygusunu nasıl güçlendirdiğini açıklar	10 yıl ve daha az	41,8	25,5	32,7	100	,000+	4
	11-20 yıl	14,4	26,7	58,9	100		
	21 yıl ve üzeri	12,7	26,7	60,6	100		
	Toplam	16,7	26,5	56,8	100		
8. Etik olmayan davranışların güven duygusunu nasıl zedelediğini açıklar	10 yıl ve daha az	40	21,8	38,2	100	,000+	4
	11-20 yıl	13,3	28,9	57,8	100		
	21 yıl ve üzeri	14,7	21,9	63,4	100		
	Toplam	17,6	23,3	59,1	100		

*MHS: Mesleki Hizmet Süresi

Tablo 2'de görüldüğü gibi, etik ile ilgili kazanımlar kapsamındaki maddelerden MHS değişkenine göre yapılan khi-kare testi sonucunda, *akrabaları arasında etik değerlere ne kadar önem verildiğini gözlemler* maddesi arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($X^2(4)=10.190$, $p<.05$). Bu maddeyi 21 yıl ve üzeri çalışan öğretmenler etik bilinç geliştirme açısından *yeterli* bulmaktadır. *Kendisinin etik olmayan davranışlarını fark eder* maddesine 10 yıl ve daha az çalışan sınıf öğretmenlerinin %72,7'si, 11-20 yıl çalışanların %72,2'si, 21 yıl ve üzeri çalışanların %78,1'i *yeterli* görmektedir. MHS değişkenine göre yapılan khi-kare testi sonucunda *kendisinin etik olmayan davranışlarını fark eder* maddesi arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($X^2(4)=11.934$, $p<.05$). Bu maddeyi MHS değişkenine göre öğretmenlerin tümü etik bilinç geliştirme açısından *yeterli* görürken; 21 yıl ve üzeri çalışanlar daha *yeterli* görmektedir. MHS değişkenine göre yapılan khi-kare testi sonucunda, *yakın çevresinde etik değerlere ne kadar önem*

Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programının Etik Bilinç Geliştirme Açısından Öğretmen Görüşlerine Dayalı Olarak Değerlendirilmesi

verildiğini gözlemler maddesi arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($X^2(4)=18,120$ $p<.05$). Bu sonuca göre 21 yıl ve üzeri çalışan öğretmenler, öğrencilerin yakın çevresinde etik değerlere ne kadar önem verildiğini gözlemleyebildiğini düşünmektedir. *Etik davranışların güven duygusunu nasıl güçlendirdiğini açıklar* maddesine 10 yıl ve daha az çalışan sınıf öğretmenlerin %41,8'i *yetersiz* derken; 11-20 yıl çalışanların %58,9'u ile 21 yıl ve üzeri çalışanların %60,6'sı *yeterli* görüşünü açıklamıştır. MHS değişkenine göre yapılan khi-kare testi sonucunda, *etik davranışların güven duygusunu nasıl güçlendirdiğini açıklar* maddesi arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($X^2(4)=30,347$, $p<.05$). Buna göre, 21 yıl ve üzeri çalışan öğretmenler bu maddeyi etik bilinç geliştirme açısından daha *yeterli* bulmuştur. *Etik olmayan davranışların güven duygusunu nasıl zedelediğini açıklar* maddesine 10 yıl ve daha az çalışan öğretmenlerin %38,2'si *yeterli*, 11-20 yıl çalışanların %57,8'i *yeterli*, 21 yıl ve üzeri çalışanların %63,4'ü *yeterli* görüşünü belirtmiştir. MHS değişkenine göre yapılan khi-kare testi sonucunda, *etik olmayan davranışların güven duygusunu nasıl zedelediğini açıklar* maddesi arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($X^2(4)=24,454$, $p<.05$). Bu sonuçlara göre deneyimli öğretmenler deneyimsiz öğretmenlere göre, HBDÖP'deki kazanımları etik bilinç geliştirmede daha *yeterli* görmektedir.

Kişisel Nitelikler ve Değerlerin Etik Bilinç Geliştirme Yeterliliğine İlişkin Mesleki Hizmet Süresi Değişkeni Bulguları

Sınıf öğretmenlerinin, HBDÖP'deki etik ile ilgili kişisel nitelikler ve değerlerin etik bilinç geliştirme yeterliliğine ilişkin görüşlerinin mesleki hizmet süresi değişkenine bağlı bulguları Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3: Sınıf Öğretmenlerinin HBDÖP'deki Etik ile İlgili Kişisel Nitelikler ve Değerlerin Etik Bilinç Geliştirme Yeterliliğine İlişkin Görüşlerinin Mesleki Hizmet Süresi Değişkenine Göre İncelenmesi

Maddeler	MHS*	Yetersiz	Karasızım	Yeterli	Toplam	X ²	df
Kişisel Nitelikler ve Değerler							
9. Etik değerleri bilir	10 yıl ve daha az	14,5	7,3	78,2	100	,140 -	4
	11-20 yıl	6,7	13,3	80	100		
	21 yıl ve üzeri	11,3	6,2	82,5	100		
	Toplam	10,8	7,8	81,4	100		
10. Hayatında, etik değerlere önem verir	10 yıl ve daha az	21,8	25,5	52,7	100	,024 +	4
	11-20 yıl	16,7	16,7	66,6	100		
	21 yıl ve üzeri	10,6	15,4	74	100		
	Toplam	13,3	16,9	69,8	100		
11. Etik davranışların güven artırıcı olduğunu bilir	10 yıl ve daha az	20	21,8	58,2	100	,011 +	4
	11-20 yıl	4,4	26,7	68,9	100		
	21 yıl ve üzeri	8,6	18,5	72,9	100		
	Toplam	9,2	20,6	70,2	100		
12. Etik davranışların farkında olur	10 yıl ve daha az	16,4	10,9	72,7	100	,157 -	4
	11-20 yıl	5,6	14,4	80	100		
	21 yıl ve üzeri	7,9	10,3	81,8	100		
	Toplam	8,5	11,2	80,3	100		
13. Ailesinde sergilenen etik değerleri fark eder	10 yıl ve daha az	16,4	23,6	60	100	,104 -	4
	11-20 yıl	10	21,1	68,9	100		
	21 yıl ve üzeri	7,5	16,4	76,1	100		
	Toplam	9,2	18,3	72,5	100		
14. Akrabaları arasında sergilenen etik değerleri fark eder	10 yıl ve daha az	23,6	18,2	58,2	100	,063 -	4
	11-20 yıl	11,1	21,1	67,8	100		
	21 yıl ve üzeri	9,6	22,3	68,1	100		
	Toplam	11,7	21,5	66,8	100		
15. Etik değerleri fark eder	10 yıl ve	18,2	10,9	70,9	100	,312 -	4

	daha az						
	11-20 yıl	10	14,4	75,6	100		
	21 yıl ve üzeri	8,9	12	79,1	100		
	Toplam	10,3	12,4	77,3	100		
16. Etik davranışları fark eder	10 yıl ve daha az	16,4	10,9	72,7	100	,425 -	4
	11-20 yıl	8,9	13,3	77,8	100		
	21 yıl ve üzeri	8,6	10,6	80,8	100		
	Toplam	9,6	11,2	79,2	100		

*MHS: Mesleki Hizmet Süresi

Tablo 3'e göre, HPDÖP'deki etik ile ilgili kişisel nitelikler ve değerlerdeki *hayatında etik değerlere önem verir* maddesine 10 yıl ve daha az çalışan sınıf öğretmenlerinin %52,7'si, 11-20 yıl çalışanların %66,6'sı, 21 yıl ve üzeri çalışanların %74'ü *yeterli* görüşünü belirtmiştir. MHS değişkenine göre yapılan khi-kare testi sonucunda, *hayatında etik değerlere önem verir* maddesi arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($X^2(4)=11.273$, $p<.05$). Bu maddeyi MHS değişkenine göre 21 yıl ve üzeri mesleki deneyime sahip öğretmenler, diğer öğretmenlere göre daha *yeterli* görmektedir. *Etik davranışların güven artırıcı olduğunu bilir* maddesine 10 yıl ve daha az çalışan sınıf öğretmenlerinin %58,2'si, 11-20 yıl çalışanların %68,9'u, 21 yıl ve üzeri çalışanların %72,9'u *yeterli* görüşünü belirtmiştir. MHS değişkenine göre yapılan khi-kare testi sonucunda, *etik davranışların güven artırıcı olduğunu bilir* maddesi arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($X^2(4)=13.104$, $p<.05$). Bu verilere göre bu maddeyi deneyimli öğretmenlerin daha *yeterli* görmektedir.

Yaşam Becerilerinin Etik Bilinç Geliştirme Yeterliğine İlişkin Mesleki Hizmet Süresi Değişkeni Bulguları

Sınıf öğretmenlerinin, HBDÖP'deki etik ile ilgili yaşam becerilerinin etik bilinç geliştirme yeterliliğine ilişkin görüşlerinin mesleki hizmet süresi değişkenine bağlı bulguları Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4: Sınıf Öğretmenlerinin HBDÖP'deki Etik ile İlgili Yaşam Becerilerinin Etik Bilinç Geliştirme Yeterliliğine İlişkin Görüşlerinin Mesleki Hizmet Süresi Değişkenine Göre İncelenmesi

Maddeler	MHS*	Yetersiz	Kararsızım	Yeterli	Toplam	X ²	df
Yaşam Becerileri							
17. Tercihlerinde etik değerleri ön plana çıkarır	10 yıl ve daha az	29,1	14,5	56,4	100	,004 +	4
	11-20 yıl	13,3	35,6	51,1	100		
	21 yıl ve üzeri	15,1	22,3	62,6	100		
	Toplam	16,5	24	59,5	100		
18. Zor durumlarda bile etik davranışlar sergiler	10 yıl ve daha az	40	30,9	29,1	100	,002 +	4
	11-20 yıl	20	38,9	41,1	100		
	21 yıl ve üzeri	16,8	35,3	47,9	100		
	Toplam	20,4	35,5	44,1	100		
19. Etik olmayan davranışlarla mücadele eder	10 yıl ve daha az	36,4	29,1	34,5	100	,016 +	4
	11-20 yıl	21,1	25,6	53,3	100		
	21 yıl ve üzeri	17,1	29,1	53,8	100		
	Toplam	20,4	28,4	51,2	100		
20. Yanlılık (yaş, cinsiyet, ırk ayrımı) içermeyen davranışlar sergiler	10 yıl ve daha az	30,9	21,8	47,3	100	,029 +	4
	11-20 yıl	14,4	30	55,6	100		
	21 yıl ve üzeri	14,4	24,3	61,3	100		
	Toplam	16,5	25,2	58,3	100		
21. Farklı sosyal, kültürel ve dini gruplara ait kişileri yargılamadan kabul ederek, onlarla etkileşimde bulunur	10 yıl ve daha az	32,7	18,2	49,1	100	,001 +	4
	11-20 yıl	11,1	31,1	57,8	100		
	21 yıl ve üzeri	14	20,9	65,1	100		
	Toplam	15,8	22,7	61,5	100		
22. Engelli bireyleri yargılamadan kabul ederek,	10 yıl ve daha az	25,5	16,4	58,1	100	,027 +	4

Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programının Etik Bilinç Geliştirme Açısından Öğretmen Görüşlerine Dayalı Olarak Değerlendirilmesi

onlarla etkileşimde bulunur	az					
	11-20 yıl	11,1	17,8	71,1	100	
	21 yıl ve üzeri	9,9	16,4	73,7	100	
	Toplam	12,1	16,7	71,2	100	
23. Günlük yaşantısında etik davranışlar sergiler	10 yıl ve daha	23,6	20	56,4	100	,040 +
	az					
	11-20 yıl	10	23,3	66,7	100	
	21 yıl ve üzeri	13	14,7	72,3	100	
	Toplam	13,7	17,2	69,1	100	

*MHS: Mesleki Hizmet Süresi

Tablo 4'e göre, HBDÖP'deki etik ile ilgili yaşam becerileri kapsamındaki, *tercihlerinde etik değerleri ön plana çıkarır* maddesine 10 yıl ve daha az çalışanların %56,4'ü, 11-20 yıl çalışanların %51,1'i ve 21 yıl ve üzeri çalışanların %62,6'sı *yeterli* görüşünü açıklamıştır. MHS değişkenine göre yapılan khi-kare testi sonucunda, *tercihlerinde etik değerleri ön plana çıkarır* maddesi arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($X^2(4)=15.267$, $p<.05$). Bu madde 21 yıl ve üzeri mesleki deneyime sahip öğretmenlerin etik bilinç geliştirme açısından diğer öğretmenlere göre daha *yeterli* görmektedir. *Zor durumlarda bile etik davranışlar sergiler* maddesine 10 yıl ve daha az çalışanların %40'ı *yetersiz*, 11-20 yıl çalışanların %41,1'i *yeterli* ve %38,9'u *kararsızım* görüşünü belirtirken; 21 yıl ve üzeri çalışanların %47,9'u *yeterli* görüşündedir. MHS değişkenine göre yapılan khi-kare testi sonucunda, *zor durumlarda bile etik davranışlar sergiler* maddesi arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($X^2(4)=16.846$, $p<.05$). Bu maddeyi MHS değişkenine göre 10 yıl ve daha az çalışan öğretmenler *yetersiz* görürken; 11-20 yıl çalışanlar *kararsız* kalmış ve 21 yıl ve üzeri çalışanlar ise *yeterli* bulunmuştur. *Etik olmayan davranışlarla mücadele eder* maddesine 10 yıl ve daha az çalışanların %36'ü *yetersiz* bulurken, 11-20 yıl çalışanların %53,3'ü ve 21 yıl ve üzeri çalışanların %53,8'i *yeterli* bulunmuştur. MHS değişkenine göre yapılan khi-kare testi sonucunda, *etik olmayan davranışlarla mücadele eder* maddesi arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($X^2(4)=12.192$, $p<.05$). Bu maddeyi 11 yıldan daha fazla çalışan öğretmenler *yeterli* görürken; 10 yıl ve daha az çalışanlar *yetersiz* görmektedir. *Yanlılık (yaş, cinsiyet, ırk ayrımı) içermeyen davranışlar sergiler* maddesine 10 yıl ve daha az çalışanların %47,3'ü, 11-20 yıl çalışanların %55,6'sı ve 21 yıl ve üzeri çalışanların %61,3'ü *yeterli* görüşünü açıklamıştır. MHS değişkenine göre yapılan khi-kare testi sonucunda, *yanlılık (yaş, cinsiyet, ırk ayrımı) içermeyen davranışlar sergiler* maddesi arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($X^2(4)=10.833$, $p<.05$). *Farklı sosyal, kültürel ve dini gruplara ait kişileri yargılamadan kabul ederek, onlarla etkileşimde bulunur* maddesine 10 yıl ve daha az çalışanların %49,1'i, 11-20 yıl çalışanların %57,8'i ve 21 yıl ve üzeri çalışanların %65,1'i *yeterli* görüşü açıklamıştır. MHS değişkenine göre yapılan khi-kare testi sonucunda, *farklı sosyal, kültürel ve dini gruplara ait kişileri yargılamadan kabul ederek, onlarla etkileşimde bulunur* maddesi arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($X^2(4)=17.716$, $p<.05$). Buna göre, öğretmenler, öğrencilerde yanlı davranmama ve farklılıkları kabul etme konularında etik bilincin yeterli düzeyde geliştiğini düşünmektedir. *Engelli bireyleri yargılamadan kabul ederek, onlarla etkileşimde bulunur* maddesine 10 yıl ve daha az çalışanların %58,1'i, 11-20 yıl çalışanların %71,1'i ve 21 yıl ve üzeri çalışanların %73,7'si *yeterli* görüşü belirtmiştir. MHS değişkenine göre yapılan khi-kare testi sonucunda, *engelli bireyleri yargılamadan kabul ederek, onlarla etkileşimde bulunur* maddesi arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($X^2(4)=17.716$, $p<.05$). Bu maddeyi MHS değişkenine göre öğretmenlerin tümü *yeterli* görürken; 21 yıl ve üzeri çalışan öğretmenler diğer öğretmenlere göre daha *yeterli* görmektedir. *Günlük yaşantısında etik davranışlar sergiler* maddesine 10 yıl ve daha az çalışanların %56,4'ü, 11-20 yıl çalışanların %66,7'si ve 21 yıl ve üzeri çalışanların %72,3'ü *yeterli* görüşünü açıklamıştır. MHS değişkenine göre yapılan khi-kare testi sonucunda, *günlük yaşantısında etik davranışlar sergiler* maddesi arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($X^2(4)=10.007$, $p<.05$). Buradan MHS değişkenine göre bu maddenin etik bilinç geliştirmeye katkı sağladığı söylenebilir.

Kazanımların Etik Bilinç Geliştirme Yeterliliğine İlişkin Eğitim Durumu Değişkeni Bulguları

Sınıf öğretmenlerinin, HBDÖP'deki etik ile ilgili kazanımların etik bilinç geliştirme yeterliliğine ilişkin görüşlerinin eğitim durumu değişkenine bağlı bulguları Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5: Sınıf Öğretmenlerinin HBDÖP’de Etik ile İlgili Kazanımların Etik Bilinç Geliştirme Yeterliliğine İlişkin Görüşlerinin Eğitim Durumu Değişkenine Göre İncelenmesi

Madde	ED*	Yetersiz	Kararsızımın	Yeterli	Toplam	X ²	d f
Kazanımlar							
1. Okulda, arkadaşlarının sergiledikleri davranışların etik olup olmadığını fark eder	a**	8	8,5	83,5	100	,149	4
	b***	16,6	8	75,4	100	-	
	c****	15,1	8,2	76,7	100		
	Toplam	12,4	8,2	79,4	100		
2. Ailesinde etik değerlere ne kadar önem verildiğini gözlemler	a	7	23,4	69,6	100	,013	4
	b	18,4	21,5	60,1	100	+	
	c	13,7	28,8	57,5	100		
	Toplam	12,4	23,6	64	100		
3. Akrabaları arasında etik değerlere ne kadar önem verildiğini gözlemler	a	11,9	23,4	64,7	100	,278	4
	b	17,8	28,8	53,4	100	-	
	c	15,1	26	58,9	100		
	Toplam	14,6	25,9	59,5	100		
4. Kendisinin etik olmayan davranışlarını fark eder	a	7,5	10,4	82,1	100	,058	4
	b	13,5	16	70,5	100	-	
	c	16,4	11	72,6	100		
	Toplam	11,2	12,6	76,2	100		
5. Arkadaşlarının etik olmayan davranışlarını fark eder	a	5	8,5	86,5	100	,522	4
	b	9,2	8,6	82,2	100	-	
	c	5,5	11	83,5	100		
	Toplam	6,6	8,9	84,5	100		
6. Yakın çevresinde etik değerlere ne kadar önem verildiğini gözlemler	a	11,9	19,9	68,2	100	,431-	4
	b	16,6	21,5	61,9	100		
	c	9,6	26	64,4	100		
	Toplam	13,3	21,5	65,2	100		
7. Etik davranışların güven duygusunu nasıl güçlendirdiğini açıklar	a	11,4	24,4	64,2	100	,027	4
	b	20,2	29,4	50,4	100	+	
	c	23,3	26	50,7	100		
	Toplam	16,7	26,5	56,8	100		
8. Etik olmayan davranışların güven duygusunu nasıl zedelediğini açıklar	a	12,4	21,9	65,7	100	,063	4
	b	22,1	23,9	54	100	-	
	c	21,9	26	52,1	100		
	Toplam	17,6	23,3	59,1	100		

*ED: Eğitim Durumu, ** a: Eğitim enstitüsü, eğitim ön lisans/eğitim yüksekokulu, *** b: Lisans tamamlama programları, dört yıllık yüksekokul/fakülte, diğer, **** c: Eğitim fakültesi sınıf öğretmenliği programı

Tablo 5’e göre, HBDÖP’deki etik ile ilgili kazanımlardan *ailesinde etik değerlere ne kadar önem verildiğini gözlemler* maddesine eğitim enstitüsü, eğitim ön lisans/eğitim yüksekokulu mezunlarının %69,6’sı; lisans tamamlama programları, dört yıllık yüksekokul/fakülte mezunlarının %60,1’i ve eğitim fakültesi sınıf öğretmenliği programı mezunlarının %57,5’i *yeterli* görüşü belirtmiştir. ED değişkenine göre yapılan khi-kare testi sonucunda *ailesinde etik değerlere ne kadar önem verildiğini gözlemler* maddesi arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($X^2(4)=12.664$, $p<.05$). Bu maddeyi, eğitim enstitüsü, eğitim ön lisans/eğitim yüksekokulu mezunları etik bilinç geliştirme açısından daha *yeterli* görmektedir. *Etik davranışların güven duygusunu nasıl güçlendirdiğini açıklar* maddesine eğitim enstitüsü, eğitim ön lisans/eğitim yüksekokulu mezunlarının %64,2’sı; lisans tamamlama programları, dört yıllık yüksekokul/fakülte, diğer mezunlarının %50,4’ü ve eğitim fakültesi sınıf öğretmenliği programı mezunlarının %50,7’si *yeterli* görüşü belirtmiştir. ED değişkenine göre yapılan khi-kare testi sonucunda *etik davranışların güven duygusunu nasıl güçlendirdiğini açıklar* maddesi arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($X^2(4)=10.949$, $p<.05$). Bu maddeyi ED değişkenine göre öğretmenlerin hepsi *yeterli*

Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programının Etik Bilinç Geliştirme Açısından Öğretmen Görüşlerine Dayalı Olarak Değerlendirilmesi

görürken; eğitim enstitüsü, eğitim ön lisans/eğitim yüksekokulu mezunu öğretmenler daha yeterli görmektedir.

Kişisel Nitelikler ve Değerlerin Etik Bilinç Geliştirme Yeterliliğine İlişkin Eğitim Durumu Değişkeni Bulguları

Sınıf öğretmenlerinin, HBDÖP'deki etik ile ilgili kişisel nitelikler ve değerlerin etik bilinç geliştirme yeterliliğine ilişkin görüşlerinin eğitim durumu değişkenine bağlı bulguları Tablo 6'da gösterilmiştir.

Tablo 6: *Sınıf Öğretmenlerinin HBDÖP'deki Etik ile İlgili Kişisel Nitelikler ve Değerlerin Etik Bilinç Geliştirme Yeterliliğine İlişkin Görüşlerinin Eğitim Durumu Değişkenine Göre İncelenmesi*

Madde	ED*	Yetersiz	Kararsızım	Yeterli	Toplam	X ²	d f
Kişisel Nitelikler ve Değerler							
9. Etik değerleri bilir	a	7,5	7	85,6	100	,197-	4
	b	12,3	9,2	78,5	100		
	c	16,4	6,8	76,7	100		
	Toplam	10,8	7,8	81,5	100		
10. Hayatında, etik değerlere önem verir	a	8,5	16,9	74,6	100	,026 +	4
	b	16	14,7	69,3	100		
	c	20,5	21,9	57,5	100		
	Toplam	13,3	16,9	69,8	100		
11. Etik davranışların güven artırıcı olduğunu bilir	a	7,5	18,4	74,1	100	,205-	4
	b	9,2	25,2	65,6	100		
	c	13,7	16,4	69,9	100		
	Toplam	9,2	20,6	70,3	100		
12. Etik davranışların farkında olur	a	6,5	10	83,6	100	,329-	4
	b	10,4	10,4	79,1	100		
	c	9,6	16,4	74	100		
	Toplam	8,5	11,2	80,3	100		
13. Ailesinde sergilenen etik değerleri fark eder	a	6,5	15,4	78,1	100	,100-	4
	b	12,9	19,6	67,5	100		
	c	8,2	23,3	68,5	100		
	Toplam	9,2	18,3	72,5	100		
14. Akrabaları arasında sergilenen etik değerleri fark eder	a	8,5	20,9	70,6	100	,361-	4
	b	14,1	21,5	64,4	100		
	c	15,1	23,3	61,6	100		
	Toplam	11,7	21,5	66,8	100		
15. Etik değerleri fark eder	a	7,5	10,9	81,6	100	,331-	4
	b	12,3	14,1	73,6	100		
	c	13,7	12,3	74	100		
	Toplam	10,3	12,4	77,3	100		
16. Etik davranışları fark eder	a	5,5	10,4	84,1	100	,032 +	4
	b	14,1	9,8	76,1	100		
	c	11	16,4	72,6	100		
	Toplam	9,6	11,2	79,2	100		

*ED: Eğitim Durumu, ** a: Eğitim enstitüsü, eğitim ön lisans/eğitim yüksekokulu, *** b: Lisans tamamlama programları, dört yıllık yüksekokul/fakülte, diğer, **** c: Eğitim fakültesi sınıf öğretmenliği programı

Tablo 6'ya göre, HBDÖP'deki etik ile ilgili kişisel nitelikler ve değerlerdeki *hayatında, etik değerlere önem verir* maddesine eğitim enstitüsü, eğitim ön lisans/eğitim yüksekokulu mezunlarının %74,6'sı, lisans tamamlama programları, dört yıllık yüksekokul/fakülte mezunu öğretmenlerin %69,3'ü ve eğitim fakültesi sınıf öğretmenliği programı mezunlarının %57,5'si *yeterli* görüşünü ifade etmiştir. ED değişkenine göre yapılan khi-kare testi sonucunda, *hayatında etik değerlere önem verir* maddesi arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($X^2(4)=11.094$, $p<.05$). Bu maddeyi eğitim enstitüsü, eğitim ön lisans/eğitim yüksekokulu mezunu öğretmenler, daha *yeterli* görmektedir. *Etik davranışları fark eder* maddesine eğitim enstitüsü, eğitim ön lisans/eğitim yüksekokulu mezunlarının %84,1'i, lisans tamamlama programları, dört yıllık yüksekokul/fakülte mezunlarının %76,1'si ve eğitim fakültesi sınıf öğretmenliği programı mezunlarının %72,6'sı *yeterli* görüşünü belirtmiştir. ED değişkenine göre yapılan khi-kare testi sonucunda, *etik davranışları fark eder* maddesi arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($X^2(4)=10.526$, $p<.05$). Bu maddeye

eğitim enstitüsü, eğitim ön lisans/eğitim yüksekokulu mezunu öğretmenler daha *yeterli* olarak görüş belirtmiştir.

Yaşam Becerilerinin Etik Bilinç Kazandırma Yeterliliğine İlişkin Eğitim Durumu Değişkeni Bulguları

Sınıf öğretmenlerinin, HBDÖP'deki etik ile ilgili yaşam becerilerinin etik bilinç geliştirme yeterliliğine ilişkin görüşlerinin eğitim durumu değişkenine bağlı bulguları Tablo 7'de gösterilmiştir.

Tablo 7: Sınıf Öğretmenlerinin HBDÖP'deki Etik ile İlgili Yaşam Becerilerinin Etik Bilinç Kazandırma Yeterliliğine İlişkin Görüşlerinin Eğitim Durumu Değişkenine Göre İncelenmesi

Madde	ED*	Yetersiz	Kararsızımın	Yeterli	Toplam	X ²	d f
Yaşam Becerileri							
17. Tercihlerinde etik değerleri ön plana çıkarır	a	11,9	23,9	64,2	100	,153-	4
	b	20,2	22,7	57,1	100		
	c	20,5	27,4	52,1	100		
	Toplam	16,5	24	59,5	100		
18. Zor durumlarda bile etik davranışlar sergiler	a	12,9	35,8	51,2	100	,002 +	4
	b	24,5	38	37,4	100		
	c	31,5	28,8	39,7	100		
	Toplam	20,4	35,5	44,2	100		
19. Etik olmayan davranışlarla mücadele eder	a	13,9	29,9	56,2	100	,020 +	4
	b	23,9	29,4	46,6	100		
	c	30,1	21,9	47,9	100		
	Toplam	20,4	28,4	51,3	100		
20. Yanlılık (yaş, cinsiyet, ırk ayrımı) içermeyen davranışlar sergiler	a	12,4	24,4	63,2	100	,129-	4
	b	20,2	28,2	51,5	100		
	c	19,2	20,5	60,3	100		
	Toplam	16,5	25,2	58,4	100		
21. Farklı sosyal, kültürel ve dini gruplara ait kişileri yargılamadan kabul ederek, onlarla etkileşimde bulunur	a	12,4	19,4	68,2	100	,096-	4
	b	17,2	25,8	57,1	100		
	c	21,9	24,7	53,4	100		
	Toplam	15,8	22,7	61,6	100		
22. Engelli bireyleri yargılamadan kabul ederek, onlarla etkileşimde bulunur	a	7,5	16,9	75,6	100	,012 +	4
	b	12,9	17,2	69,9	100		
	c	23,3	15,1	61,6	100		
	Toplam	12,1	16,7	71,2	100		
23. Günlük yaşantısında etik davranışlar sergiler	a	8,5	14,9	76,6	100	,007 +	4
	b	16	20,2	63,8	100		
	c	23,3	16,4	60,3	100		
	Toplam	13,7	17,2	69,1	100		

*ED: Eğitim Durumu, **a: Eğitim enstitüsü, eğitim ön lisans/eğitim yüksekokulu, ***b: Lisans tamamlama programları, dört yıllık yüksekokul/fakülte, diğer, ****c: Eğitim fakültesi sınıf öğretmenliği programı

Tablo 7'ye göre, HBDÖP'deki etik ile ilgili yaşam becerilerinden *zor durumlarda bile etik davranışlar sergiler* maddesine eğitim enstitüsü, eğitim ön lisans/eğitim yüksekokulu mezunlarının %51,2'si *yeterli*, lisans tamamlama programları, dört yıllık yüksekokul/fakülte mezunlarının %38'i *kararsızım* ve eğitim fakültesi sınıf öğretmenliği programı mezunlarının %39,7'si *yeterli* görüşü belirtmiştir. ED değişkenine göre yapılan khi-kare testi sonucunda, *zor durumlarda bile etik davranışlar sergiler* maddesi arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($X^2(4)=16.811$, $p<.05$). Bu madde ED değişkenine göre etik bilinç geliştirme açısından eğitim enstitüsü, eğitim ön lisans/eğitim yüksekokulu mezunları ve eğitim fakültesi sınıf öğretmenliği mezunları tarafından yeterli bulunurken; lisans tamamlama programları, dört yıllık yüksekokul/fakülte mezunları tarafından *kararsız* görüşü belirtilmiştir. *Etik olmayan davranışlarla mücadele eder* maddesine eğitim enstitüsü, eğitim ön lisans/eğitim yüksekokulu mezunlarının %56,2'si, lisans tamamlama programları, dört yıllık yüksekokul/fakülte mezunlarının %46,6'sı ve eğitim fakültesi sınıf

Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programının Etik Bilinç Geliştirme Açısından Öğretmen Görüşlerine Dayalı Olarak Değerlendirilmesi

öğretmenliği programı mezunlarının %47,9'u *yeterli* görüşünü açıklamıştır. ED değişkenine göre yapılan khi-kare testi sonucunda *etik olmayan davranışlarla mücadele eder* maddesi arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($X^2(4)=11.621$, $p<.05$). Bu maddeyi eğitim enstitüsü, eğitim ön lisans/eğitim yüksekokulu mezunu öğretmenler, daha *yeterli* görmektedir. *Engelli bireyleri yargılamadan kabul ederek, onlarla etkileşimde bulunur* maddesine eğitim enstitüsü, eğitim ön lisans/eğitim yüksekokulu mezunlarının %75,6'sı; lisans tamamlama programları, dört yıllık yüksekokul/fakülte mezunlarının %69,9'u ve eğitim fakültesi sınıf öğretmenliği programı mezunlarının %61,6'sı *yeterli* görüşünü ifade etmiştir. ED değişkenine göre yapılan khi-kare testi sonucunda, *engelli bireyleri yargılamadan kabul ederek, onlarla etkileşimde bulunur* maddesi arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($X^2(4)=12.849$, $p<.05$). Bu maddeyi eğitim enstitüsü, eğitim ön lisans/eğitim yüksekokulu mezunu öğretmenler, daha *yeterli* görmektedir. *Günlük yaşantısında etik davranışlar sergiler* maddesine eğitim enstitüsü, eğitim ön lisans/eğitim yüksekokulu mezunlarının %76,6'sı, lisans tamamlama programları, dört yıllık yüksekokul/fakülte mezunlarının %63,8'i ve eğitim fakültesi sınıf öğretmenliği programı mezunlarının %60,3'ü *yeterli* görüş belirtmiştir. ED değişkenine göre yapılan khi-kare testi sonucunda, *günlük yaşantısında etik davranışlar sergiler* maddesi arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($X^2(4)=14.151$, $p<.05$). Bu maddeyi eğitim enstitüsü, eğitim ön lisans/eğitim yüksekokulu mezunu öğretmenler, daha *yeterli* görmektedir.

Kazanımların Etik Bilinç Geliştirme Yeterliliğine İlişkin Okutulan Sınıf Değişkeni Bulguları

Sınıf öğretmenlerinin, HBDÖP'deki etik ile ilgili kazanımların etik bilinç geliştirme yeterliliğine ilişkin görüşlerinin okutulan sınıf değişkenine bağlı bulguları Tablo 8'de gösterilmiştir.

Tablo 8: *Sınıf Öğretmenlerinin HBDÖP'deki Etik ile İlgili Kazanımların Etik Bilinç Kazandırma Yeterliliğine İlişkin Görüşlerinin Okutulan Sınıf Değişkenine Göre İncelenmesi*

Madde	OS*	Kazanımın				X ²	df
		Yetersiz	Kararsızımın	Yeterli	Toplam		
Kazanımlar							
1. Okulda arkadaşlarının sergiledikleri davranışların etik olup olmadığını fark eder	1. sınıf	16,3	8,5	75,2	100	,513 -	4
	2. sınıf	11,2	7,9	80,9	100		
	3. sınıf	9,7	8,3	82	100		
	Toplam	12,4	8,2	79,4	100		
	2. Ailesinde etik değerlere ne kadar önem verildiğini gözlemler	1. sınıf	17	18,4	64,6		
2. sınıf	8,6	27	64,4	100			
3. sınıf	11,8	25	63,2	100			
Toplam	12,4	23,6	64	100			
3. Arkabaları arasında etik değerlere ne kadar önem verildiğini gözlemler	1. sınıf	17,7	27	55,3	100	,317 -	4
2. sınıf	12,5	21,7	65,8	100			
3. sınıf	13,9	29,2	56,9	100			
Toplam	14,6	25,9	59,5	100			
4. Kendisinin etik olmayan davranışlarını fark eder	1. sınıf	12,8	13,5	73,7	100		
2. sınıf	8,6	13,2	78,2	100			
3. sınıf	12,5	11,1	76,4	100			
Toplam	11,2	12,6	76,2	100			
5. Arkadaşlarının etik olmayan davranışlarını fark eder	1. sınıf	7,1	7,1	85,8	100	,907 -	4
2. sınıf	5,9	9,9	84,2	100			
3. sınıf	6,9	9,7	83,4	100			
Toplam	6,6	8,9	84,5	100			
6. Yakın çevresinde etik değerlere ne kadar önem verildiğini gözlemler	1. sınıf	14,2	19,1	66,7	100		
2. sınıf	9,9	18,4	71,7	100			
3. sınıf	16	27,1	56,9	100			
Toplam	13,3	21,5	65,2	100			
7. Etik davranışların güven duygusunu nasıl güçlendirdiğini açıklar	1. sınıf	22	29,1	48,9	100	,031+	4
2. sınıf	10,5	23,7	65,8	100			
3. sınıf	18,1	27,1	54,8	100			
Toplam	16,7	26,5	56,8	100			
8. Etik olmayan davranışların güven duygusunu nasıl zedelediğini açıklar	1. sınıf	24,8	24,1	51,1	100		
2. sınıf	11,8	22,4	65,8	100			
3. sınıf	16,7	23,6	59,7	100			
Toplam	17,6	23,3	59,1	100			

*OS: Okutulan Sınıf

Tablo 8'e göre, HBDÖP'deki etik ile ilgili kazanımlardan *etik davranışların güven duygusunu nasıl güçlendirdiğini açıklar* maddesine birinci sınıf öğretmenlerinin %48,9'u, ikinci sınıf öğretmenlerinin %65,8'i ve üçüncü sınıf öğretmenlerinin %54,8'i *yeterli* görüşünü belirtmiştir. OS değişkenine göre yapılan khi-kare testi sonucunda, *etik davranışların güven duygusunu nasıl güçlendirdiğini açıklar* maddesi arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($X^2(4)=10.606$, $p<.05$). Bu maddeyi OS değişkenine göre sınıf öğretmenlerinin tümü *yeterli* görmektedir. *Etik olmayan davranışların güven duygusunu nasıl zedelediğini açıklar* maddesine birinci sınıf öğretmenlerinin %51,1'i, ikinci sınıf öğretmenlerinin %65,8'i ve üçüncü sınıf öğretmenlerinin %59,7'si *yeterli* görmektedir. OS değişkenine göre yapılan khi-kare testi sonucunda, *etik olmayan davranışların güven duygusunu nasıl zedelediğini açıklar* maddesi arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($X^2(4)=9.911$, $p<.05$). Bu maddeyi ikinci sınıf öğretmenleri birinci ve üçüncü sınıf öğretmenlerine göre daha *yeterli* görmektedir.

Kişisel Nitelikler ve Değerlerin Etik Bilinç Geliştirme Yeterliliğine İlişkin Okutulan Sınıf Değişkeni Bulguları

Sınıf öğretmenlerinin, HBDÖP'deki etik ile ilgili kişisel nitelikler ve değerlerin etik bilinç geliştirme yeterliliğine ilişkin görüşlerinin okutulan sınıf değişkenine bağlı bulguları Tablo 9'da gösterilmiştir.

Tablo 9: Sınıf Öğretmenlerinin HBDÖP'deki Etik ile İlgili Kişisel Nitelikler ve Değerlerin Etik Bilinç Kazandırma Yeterliliğine İlişkin Görüşlerinin Okutulan Sınıf Değişkenine Göre İncelenmesi

Madde	OS*					X2	df
		Yetersiz	Kararsızım	Yeterli	Toplam		
Kişisel Nitelikler ve Değerler							
9. Etik değerleri bilir	1. sınıf	16,3	7,8	75,9	100	,147 -	4
	2. sınıf	7,9	7,9	84,2	100		
	3. sınıf	8,3	7,6	84,1	100		
	Toplam	10,8	7,8	81,4	100		
10. Hayatında, etik değerlere önem verir	1. sınıf	19,1	19,9	61	100	,043+	4
	2. sınıf	8,6	16,4	75	100		
	3. sınıf	12,5	14,6	72,9	100		
	Toplam	13,3	16,9	69,8	100		
11. Etik davranışların güven artırıcı olduğunu bilir	1. sınıf	15,6	22,7	61,7	100	,005+	4
	2. sınıf	3,3	20,4	76,3	100		
	3. sınıf	9	18,8	72,2	100		
	Toplam	9,2	20,6	70,2	100		
12. Etik davranışların farkında olur	1. sınıf	12,1	11,3	76,6	100	,108 -	4
	2. sınıf	3,9	13,2	82,9	100		
	3. sınıf	9,7	9	81,3	100		
	Toplam	8,5	11,2	80,3	100		
13. Ailesinde sergilenen etik değerleri fark eder	1. sınıf	11,3	17	71,7	100	,381 -	4
	2. sınıf	5,9	17,1	77	100		
	3. sınıf	10,4	20,8	68,8	100		
	Toplam	9,2	18,3	72,5	100		
14. Akrabaları arasında sergilenen etik değerleri fark eder	1. sınıf	14,9	19,1	66	100	,263 -	4
	2. sınıf	8,6	19,7	71,7	100		
	3. sınıf	11,8	25,7	62,5	100		
	Toplam	11,7	21,5	66,8	100		
15. Etik değerleri fark eder	1. sınıf	14,9	10,6	74,5	100	,281-	4
	2. sınıf	8,6	13,2	78,2	100		
	3. sınıf	7,6	13,2	79,2	100		
	Toplam	10,3	12,4	77,3	100		
16. Etik davranışları fark eder	1. sınıf	14,2	9,2	76,6	100	,121-	4
	2. sınıf	5,3	13,2	81,5	100		
	3. sınıf	9,7	11,1	79,2	100		
	Toplam	9,6	11,2	79,2	100		

*OS: Okutulan Sınıf

Tablo 9'a göre, HBDÖP'deki etik ile ilgili kişisel nitelikler ve değerlerden *hayatında, etik değerlere önem verir* maddesine birinci sınıf öğretmenlerinin %61'i, ikinci sınıf öğretmenlerinin %75'i ve üçüncü

Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programının Etik Bilinç Geliştirme Açısından Öğretmen Görüşlerine Dayalı Olarak Değerlendirilmesi

sınıf öğretmenlerinin %72,9'u *yeterli* görüşünü belirtmiştir. OS değişkenine göre yapılan khi-kare testi sonucunda, *hayatında, etik değerlere önem verir* maddesi arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($X^2(4)=9.844$, $p<.05$). Bu maddeyi ikinci sınıf öğretmenleri diğer sınıflara göre daha *yeterli* görmektedir. *Etik davranışların güven artırıcı olduğunu bilir* maddesine birinci sınıf öğretmenlerinin %61,7'si, ikinci sınıf öğretmenlerinin %76,3'ü ve üçüncü sınıf öğretmenlerinin %72,2'si *yeterli* görüşü ifade etmiştir. OS değişkenine göre yapılan khi-kare testi sonucunda, *etik davranışların güven artırıcı olduğunu bilir* maddesi arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($X^2(4)=15.005$, $p<.05$). Bu maddeyi ikinci sınıf öğretmenleri birinci ve üçüncü sınıf öğretmenlerine göre daha *yeterli* bulmaktadır.

Yaşam Becerilerinin Etik Bilinç Geliştirme Yeterliliğine İlişkin Okutulan Sınıf Değişkeni Bulguları

Sınıf öğretmenlerinin, HBDÖP'deki etik ile ilgili yaşam becerilerinin etik bilinç geliştirme yeterliliğine ilişkin görüşlerinin okutulan sınıf değişkenine bağlı bulguları Tablo 10'da gösterilmiştir.

Tablo 10: *Sınıf Öğretmenlerinin HBDÖP'deki Etik ile İlgili Yaşam Becerilerinin Etik Bilinç Kazandırma Yeterliliğine İlişkin Görüşlerinin Okutulan Sınıf Değişkenine Göre İncelenmesi*

Madde	OS*					X ²	df
		Yetersiz	Kararsızım	Yeterli	Toplam		
Yaşam Becerileri							
17. Tercihlerinde etik değerleri ön plana çıkarır	1. sınıf	23,4	19,9	56,7	100	,020+	4
	2. sınıf	9,2	28,3	62,5	100		
	3. sınıf	17,4	23,6	59	100		
	Toplam	16,5	24	59,5	100		
18. Zor durumlarda bile etik davranışlar sergiler	1. sınıf	27,7	31,9	40,4	100	,027+	4
	2. sınıf	12,5	37,5	50	100		
	3. sınıf	21,5	36,8	41,7	100		
	Toplam	20,4	35,5	44,1	100		
19. Etik olmayan davranışlarla mücadele eder	1. sınıf	26,2	25,5	48,3	100	,078-	4
	2. sınıf	13,2	32,2	54,6	100		
	3. sınıf	22,2	27,1	50,7	100		
	Toplam	20,4	28,4	51,2	100		
20. Yanlılık (yaş, cinsiyet, ırk ayrımı) içermeyen davranışlar sergiler	1. sınıf	22	27	51	100	,051-	4
	2. sınıf	10,5	27,6	61,9	100		
	3. sınıf	17,4	20,8	61,8	100		
	Toplam	16,5	25,2	58,3	100		
21. Farklı sosyal, kültürel ve dini gruplara ait kişileri yargılamadan kabul ederek, onlarla etkileşimde bulunur	1. sınıf	17,7	24,8	57,5	100	,363-	4
	2. sınıf	11,8	24,3	63,9	100		
	3. sınıf	18,1	18,8	63,1	100		
	Toplam	15,8	22,7	61,5	100		
22. Engelli bireyleri yargılamadan kabul ederek, onlarla etkileşimde bulunur	1. sınıf	19,9	17	63,1	100	,006+	4
	2. sınıf	6,6	19,1	74,3	100		
	3. sınıf	10,4	13,9	75,7	100		
	Toplam	12,1	16,7	71,2	100		
23. Günlük yaşantısında etik davranışlar sergiler	1. sınıf	18,4	14,2	67,4	100,0	,101-	4
	2. sınıf	8,6	17,1	74,3	100,0		
	3. sınıf	14,6	20,1	65,3	100,0		
	Toplam	13,7	17,2	69,1	100,0		

*OS: Okutulan Sınıf

Tablo 10'a göre, HBDÖP'deki yaşam becerilerinden *tercihlerinde etik değerleri ön plana çıkarır* maddesine birinci sınıf öğretmenlerinin %56,7'si, ikinci sınıf öğretmenlerinin %62,5'i ve üçüncü sınıf öğretmenlerinin %59'u *yeterli* görüşü belirtmiştir. OS değişkenine göre yapılan khi-kare testi sonucunda, *tercihlerinde etik değerleri ön plana çıkarır* maddesi arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($X^2(4)=11.642$, $p<.05$). Bu maddeyi ikinci sınıf öğretmenleri birinci ve üçüncü sınıf öğretmenlerine göre daha *yeterli* görmektedir. *Zor durumlarda bile etik davranışlar sergiler* maddesi birinci sınıf öğretmenlerinin %40,4'ü, ikinci sınıf öğretmenlerinin %50'si ve üçüncü sınıf öğretmenlerinin %41,7'si *yeterli* görülmektedir. OS değişkenine göre yapılan khi-kare testi sonucunda, *zor durumlarda bile etik davranışlar sergiler* maddesi

arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($X^2(4)=10.969$, $p<.05$). Bu maddeyi ikinci sınıf öğretmenleri birinci ve üçüncü sınıf öğretmenlerine göre daha *yeterli* görmektedir. *Engelli bireyleri yargulamadan kabul ederek, onlarla etkileşimde bulunur* maddesine birinci sınıf öğretmenlerinin %63,1'i, ikinci sınıf öğretmenlerinin %74,3'ü ve üçüncü sınıf öğretmenlerinin %75,7'si *yeterli* görüşünü belirtmiştir. OS değişkenine göre yapılan khi-kare testi sonucunda, *engelli bireyleri yargulamadan kabul ederek, onlarla etkileşimde bulunur* maddesi arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($X^2(4)=14.272$, $p<.05$). Bu maddeyi üçüncü sınıf öğretmenleri birinci ve ikinci sınıf öğretmenlerine göre daha *yeterli* görmektedir.

Sonuç ve Tartışma

Sınıf öğretmenlerinin çoğunluğu HBDÖP'de etik konusunda belirlenen kazanım, kişisel nitelikler ve değerler ile yaşam becerilerinin etik bilinç geliştirme bakımından *yeterli* düzeyde olduğu görüşündedir. Bu öğretmenlere göre, öğrencilerin en yeterli olduğu kazanım; *arkadaşlarının etik olmayan davranışlarını fark eder* (%84,4) kazanımıdır. Kişisel nitelikler ve değerler kapsamında; *etik değerleri bilir* (%81,5) maddesi en yeterli olanıdır. Yaşam becerileri arasında öğrencilerin en yeterli olduğu madde ise; *engelli bireyleri yargulamadan kabul ederek, onlarla etkileşimde bulunur* (%71,2) maddesidir. Bu konuda yapılan bazı araştırmalara göre; ilköğretim programı etik bilinç uyandırma bakımından *yetersiz* (Uysal, 2006), Hayat bilgisi ders kitaplarının öğrencilerin "Etik davranma becerisini (ahlaki kuralları bilme, toplumsal kurallara uyma) kazanmalarına yardımcı olur" görüşünü *kısmen yeterli* görülmektedir (Karaca, 2008). Demir (2007) tarafından yapılan araştırmada ise, öğretmenlerin HBDÖP'nin öğrencilere etik davranma becerisini kazandıracak nitelikte olduğu görüşünde oldukları bulunmuştur. Bu sonuç gerçekleştirilen araştırmanın bulgularıyla benzerlik göstermektedir. Araştırmadaki sınıf öğretmenlerine göre, *zor durumlarda bile etik davranışlar sergiler* (%44,2) maddesi yeterli olduğu düşünülenler arasında en az yeterli bulunan maddedir. Araştırmada etik bilinç kazanma yeterlikleri değerlendirilen çocuklar ahlaki gelişimin ivme kazandığı bir döneme karşılık gelen ikinci çocukluk dönemi 6-9 yaş aralığındaki çocuklardır (Türküm, 2007). Bu dönem çocukları Kohlberg'in ahlak gelişimi kuramına göre gelenek öncesi düzeyin birinci evresinde oldukları için doğru, kurallara sorgusuz uyar. Uygun davranılmadığı zaman bunun karşılığı cezadır. Çocuk için kurallara uymanın temel nedeni cezadan kaçınmaktır. Ahlak gelişiminin bu evresinde olan öğrenci yakalanmadığı sürece kopya çekmenin doğal olduğunu düşünür (Arı, Üre ve Yılmaz, 1999). Sınıf öğretmenlerinin bu dönem çocuğunun ahlaki gelişiminin farkında olarak bu maddeye böyle bir görüş bildirmiş olabilirler.

Sınıf öğretmenleri tarafından araştırma sonuçlarına göre en çok yetersiz bulunan maddelerin (*Zor durumlarda bile etik davranışlar sergiler ve Etik olmayan davranışlarla mücadele eder*) geliştirilmesine, bir başka ifadeyle öğrencilerde etik bilincin kazandırılmasına yönelik örnek olaylar oluşturularak sınıf içi etkinlikler gerçekleştirilebilir. Yaman, Çetinkaya-Mermer ve Mutlugil'in (2009) yapmış oldukları çalışmanın sonucunda öğretim programına etikle ilgili örnek olayları içeren üniteler konulması önerisi getirilmiştir. Araştırma verilerinin toplanmasında, "Etik Bilinç" konusunda neler yapılabileceği ile ilgili programın uygulayıcısı olan öğretmenlerin görüşleri alınarak programın geliştirilmesine katkı sağlanabilir. Araştırmanın hizmet süresi değişkenine bakıldığında *yeterli* görüşünün, 21 yıl ve üzeri hizmet yılına sahip sınıf öğretmenlerinin, daha az hizmet yılına sahip öğretmenlerden çok olması bulgusundan hareketle daha az hizmet yılına sahip öğretmenlerin programı *yeterli* bulmama nedenleri üzerinde çalışılabilir. Sınıf öğretmenlerinin etik bilinç algısı nicel ya da nitel araştırma paradigmalarına dayalı olarak incelenebilir. Araştırma eğitim durumu bakımından sadece eğitim fakültesi sınıf öğretmenliği programı mezunları ile gerçekleştirilebilir. Örnek bir "İlköğretimde Etik Bilinç Geliştirme Programı" hazırlanarak, bu programın uygulanabilirliği üzerine deneysel bir çalışma yapılabilir.

Kaynakça

- Akarsu, B. (1998). *Felsefe terimleri sözlüğü*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Arı, R., Üre, Ö., ve Yılmaz, H. (1999). *Gelişim ve öğrenme psikolojisi*. Konya: Mikro Basım.
- Bridge, B. (2003). *Etik değerler eğitimi*. İstanbul: Beyaz Yayınları.
- Binbaşoğlu, C. (2003). *Hayat bilgisi öğretimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Büyüköztürk, Ş. (2005). Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı. (5. Baskı). Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Cebeci, S. (2002). *Bilimsel araştırma ve yazma teknikleri*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Demir, S. (2007). *İlköğretim okulu hayat bilgisi dersi programının öğretmen görüşlerine göre incelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Güngördü, E. (2002). *İlköğretimde hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi (2.bs.)*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Haynes, F. (2002). *Eğitimde etik*. S. Akbaş (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Karaca, N. H. (2008). *İlköğretim hayat bilgisi ders kitaplarının 2005 hayat bilgisi ders programında yer alan becerileri uygunluk düzeyinin öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Löfström, E. (2012). Students' ethical awareness and conceptions of research ethics. *Ethics & Behavior*, 22, 349-361.
- McDonald G. M., & Donleavy G. D. (1995). Objections to the teaching of business ethics. *Journal of Business Ethics*, 14, 839- 853.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2009). *Hayat bilgisi dersi öğretim programı*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi.
- Öztürk, C., ve Dilek, D. (2005). Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretim programları. C. Öztürk ve D. Dilek (Edt.). (5. bs.). *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi içinde* (s. 53-96). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Resnik, D. B. (2004). *Bilim etiği*. V. Mutlu (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Senemoğlu, N. (2005). *Gelişim öğrenme ve öğretim (12. bs.)*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Türk Dil Kurumu [TDK]. (2012). *Genel Türkçe sözlük*. www.tdk.gov.tr adresinden 10 Ağustos 2010 tarihinde edinilmiştir.
- Türküm, A. S. (2007). İkinci çocukluk döneminde gelişim. E. Ceyhan (Ed.). *Çocuk gelişimi ve psikolojisi içinde* (s. 145-162). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Ural, A., ve Kılıç, İ. (2006). *Bilimsel araştırma süreci ve SPSS ile veri analizi*. (Genişletilmiş 2. Baskı). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Uysal, R. (2006). *İlköğretim programlarının etik bilinci uyandırma yeterliliğine ilişkin öğretmen görüşlerinin değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır.
- Ülgen, G. (1997). *Eğitim psikolojisi*. İstanbul: Alkım Basım Yayın Dağıtım.
- Yaman, E., Çetinkaya-Mermer, E., ve Mutlugil, S. (2009). İlköğretim okulu öğrencilerinin etik davranışlara ilişkin görüşleri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7(17), 93-108. <http://www.dem.org.tr/ded/17/ded17mak5.pdf> adresinden 18 Ağustos 2010 tarihinde edinilmiştir.

Extended Abstract

Ethics involves examining moral issues in individuals' social and personal life (Akarsu, 1998). In other words, it is a discipline of moral philosophy inquiring why people perceive an act as right or wrong and good or bad. One of the fundamental criteria for defining an act as ethical is awareness. It does not matter whether an act is ethical or not if it is not done with awareness. What matters is committing any act with awareness. Awareness in this context can be defined as one's ability to recognize himself or herself and his or her environment (Turkish Language Association, [TDK], 2012). In this sense, ethical awareness can be regarded as a characteristic of ethical sensitivity (Löfström, 2012). Therefore, ethical awareness can be defined as being aware of the situations, actions and behaviors that can cause ethical problems in any process. Research on the development ethical awareness reports both positive and negative results. These results indicate either that ethical awareness can be developed by means of education or that it cannot be developed at all or that a slight contribution to ethical awareness can be obtained by means of education. However, the contribution of ethics education, school activities and curricula cannot be ignored in development of ethical awareness. One of the main tools of learning in school is curriculum. A curriculum is the set of components such as objectives, content, teaching situations and assessment (Senemoğlu, 2005). The curriculum of life studies course belongs to primary education curricula. The curriculum aims to develop positive personal qualities in children in addition to basic life skills and, for this reason, there are objectives to be integrated into the themes in the curriculum (Turkish Ministry of National Education [MEB], 2009). In addition to providing opportunity for children's social development, life studies course, which is taught in primary school 1st grade, is a course about life, experiment, observation and project (Güngördü, 2002). Ethics has been linked to life studies course and it is expected that ethical awareness to be acquired by students in this grade level will be a basis for the following grade levels. Research indicates that ethical values should be acquired by children in earlier ages (Bridge, 2003; Resnik, 2004; Ülgen, 1997). For this reason, the adequacy of the curriculum of life studies course in terms of development of ethical awareness need to be determined based on the views of classroom teachers.

The aim of this study was to determine the views of classroom teachers about the adequacy of the objectives, personal qualities and values, and life skills covered in life studies curriculum in terms of development of ethical awareness. Therefore, this study sought answers to the following questions:

1. What do classroom teachers think about the adequacy of the objectives, personal qualities and values, and life skills covered in life studies curriculum in terms of development of ethical awareness?
2. Do classroom teachers opinions about the adequacy of the objectives, personal qualities and values, and life skills covered in life studies curriculum in terms of development of ethical awareness vary according to
 - educational background,
 - years of experience in profession, and
 - grade level taught?

This study was designed as a descriptive survey. The study sample consisted of 437 classroom teachers teaching grades 1, 2, or 3 in 2009-2010 school year in central Malatya, Turkey. The data were collected by means of a questionnaire developed by the researchers. In the first part of the questionnaire, there were three questions about the personal characteristics of classroom teachers and there were 23 items about ethics in the second part. In accordance with the objectives of the study, the data were analyzed using descriptive statistics techniques, frequency and percentage, and a non-parametric statistical technique, chi-square independence test. The significance level determined in interpretation of the data was .05.

The results showed that the majority of the classroom teachers thought the objectives, personal qualities and values, and life skills covered in life studies curriculum were *adequate* in terms of development of ethical awareness. Some studies, on the other hand, found that the classroom teachers surveyed found the primary education curriculum *inadequate* in terms of raising ethical awareness (Uysal, 2006) while they found the idea that life studies textbooks "help students acquire the ability to behave ethically" *partly adequate* (Karaca, 2008). In a study by Demir (2007), however, the classroom teachers thought the curriculum of Life Studies was capable of improving students' ability to behave ethically. The items that were found inadequate most by the classroom

Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programının Etik Bilinç Geliştirme Açısından Öğretmen Görüşlerine Dayalı Olarak Değerlendirilmesi

teachers in this study were *to exhibit ethical behavior even in difficult situations and to struggle with unethical behavior.*

The following recommendations could be made in the light of the results: regarding the items found inadequate by the teachers, classroom activities can be designed based on sample cases in order to develop students' ethical awareness. For example, at the end of their study, Yaman, Çetinkaya-Mermer and Mutlugil (2009) recommended adding units covering sample cases about ethics into the curriculum. Considering the variable "years of experience in profession", the teachers with 21 years (or over) of experience found the curriculum *adequate* more than those teachers with fewer years of experience. In this sense, future studies may investigate the reasons why the teachers with fewer years of experience did not find the curriculum *adequate*. Perception of classroom teachers ethical awareness can be examined based on quantitative or qualitative research paradigms. Finally, a sample "Program for Development of Ethical Awareness" could be prepared and an experimental study about the applicability of this program could be conducted.